

Елена Семенов

Научные мероприятия как средство выражения культуры научной коммуникации исследователя

Аннотация. В статье рассматривается языково-стилистическая культура участников научных мероприятий: акцентировано внимание на коммуникативных функциях электронных презентаций выступлений, представлена характеристика речевых клише научной дискуссии. Доказывается необходимость в совершенствовании умений дискутировать, используя разные способы аргументации.

Ключевые слова: научные мероприятия, исследователь, культура научной коммуникации исследователя, научная дискуссия.

Olena Semenog

Scientific events as agent of culture expression of scientific language of researcher

Summary. The article is devoted to the linguistic and stylistic culture of participants of scientific events: the attention is focused on the communicative functions of presentations, performances, also language and etiquette cliché of scientific discussion is characterized. Proved the need to improve skills convincingly show thoughts, to discuss, using different methods of argumentation, to make dialogue, following the rules of speech etiquette.

Key words: Scientific event, researcher, scientific language culture of researcher, scientific discussion.

УДК 008:504

**Георгій Філіпчук,
м. Київ**

**ЕКОЛОГІЧНА ОСВІЧЕНІСТЬ І КУЛЬТУРА В
КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Людство перебуває у безперервному розвитку. Щоб задовольняти свої виправдані і невиправдані потреби воно дедалі більше вимагатиме від Природи різноманітного ресурсу. За оцінками фахівців на протязі найближчих 25 років споживання енергії в світі зросте на 55%, а видобуток з надр палива – на 85%. Проте похід людини на Природу, навіть з благими намірами, часто обертається проти неї. Природні катаклізми час від часу нагадують про всезростаючі загрози на регіональних і глобальному рівнях.

Висновки, зроблені міжнародною групою експертів, вимагають, щоб світовою спільнотою були прийняті нагальні

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

політичні міжнародні рішення на рівні ООН для недопущення підвищення середньої температури на планеті більше, ніж на 2 градуси. Завдання сьогодення – зменшити антропогенний вплив на навколишнє середовище, а також адаптувати людину до конкретної екологічної ніші. Для його реалізації потрібні системні рішення міждисциплінарного характеру, оскільки це стосується практично всіх сегментів життєдіяльності суспільства, якому необхідно переходити на шлях сталого розвитку. За визначенням спеціальної комісії ООН сталий розвиток – це розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, не загрожуючи здатності прийдешніх поколінь задовольняти свої потреби. У цьому тлумаченні закладено великий гуманний зміст на перспективу існування людини. Мова йде про долю не лише нинішніх, але й, передусім, прийдешніх поколінь. І хоча тут закладено велику ідею людиноцентризму, сталий розвиток потребує значно глибшого розуміння, поєднуючи її з природо- і культуроцентризмом. Канадський екофілософ А. Карлсон у свій час писав, що “красота природи повинна бути збережена, оскільки вона сама по собі є самостійною цінністю, а не тільки тому, що вона корисна людині”. Адже будь-яка діяльність або система, яка позбавлена екологічної основи, є недовговічною [1, с. 15-23].

Дуже багатим і різнофункціональним є поняття “сталий” в українській мові – від стану який не змінюється, зберігає той самий склад, розмір, форму, величину; незмінний, постійний, “станівкий до стану”, який надійно забезпечує існування, розвиток... Як говорив відомий український письменник М. Зеров: “Маєш усе це признати, як хочеш на сталій основі світ утвердити і вічну тривалість йому забезпечити” [2, с. 370].

Надзвичайно влучно й актуально звучать слова поета не лише про сталу основу світу, але й про моральний обов’язок людини утвердити й забезпечити йому вічну тривалість. Справді, науково-технічний прогрес, найновітніші технології не здатні самі по собі унеможливити катастрофи і глобальну екокризу. Для цього людству потрібна ще і нова філософія стосунків з природою, розуміння свого місця в природному середовищі, нова політика і моральні імперативи. Якісна система цінностей, як складова культурного світобачення, передбачає етизацію інтеграційних зусиль з природою суспільства і людини, без чого не досягається повнота розуміння сенсу життя, оскільки відсутність реального життєрадісного взаємозв’язку з природою позбавляє духовності буття. Загальна етика національного і вселюдського суспільства

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

повинна формуватися в такому напрямі, коли природа стає і нашим помічником, і нашим співбесідником, і нашим вчителем, зв'язуючи безперервно наші помисли, ідеї, вчинки, діяння з принципами моралі і гуманізму. Якщо нехтується цими правилами, природа “відплачує” не лише зловмисникам, але й людству.

Світове співтовариство стало швидко втрачати ті “переваги” і “перемоги”, які воно раніше отримувало над природою. І проблема криється не стільки в дефіциті ідей, технократичних, екологічних, наукових моделей, скільки в дефіциті світоглядних, культурологічних, етичних цінностей. Впродовж останнього століття наукова, соціально-політична думка намагалася відповісти на поставлене часом питання, а чи “вистачить у сучасних освічених народів достатньо конструктивної суспільної творчості і сміливості, щоб використати завоювання людського розуму для всезагального блага...” [3, с. 23]. Оскільки світова практика нагадує, що науково-технічний прогрес приніс людству не лише благо. Тому діяння держав, народів, людей, озброєних надсучасними досягненнями і технологіями, не можна оцінювати однозначно. Творилося зло, насамперед, тими, хто ігнорував моральність, етичні норми, цінності й традиції, якими люди керувалися впродовж віків щодо природи. В умовах загрозливого погіршення екологічної й соціальної ситуації, яка характерна для багатьох регіонів світу, включно й України, потрібний якісний перегляд стосунків між людиною і природою. Це стосується проблем удосконалення нормативно-правової бази і найширшого залучення до екологізації суспільства інститутів громадянського суспільства; оновлення змісту освіти і виховання й впровадження в життя ціннісних орієнтацій, ідеалів “нового” гуманізму; використання етнокультурних традицій і виховного потенціалу церкви.

Пріоритетним джерелом і складовою екологічного оновлення ідеології державної політики і суспільного буття в сучасній Україні є оптимальне поєднання національних і загальнолюдських поглядів, підходів, інтересів; впровадження методологій міждисциплінарного характеру; творення нової екологічної етики на основі інтеграції науки, політики, історії, культури, економіки, педагогіки, мистецтва, релігії, моралі. Більш настійливо слід повертати в суспільне життя ті етичні стандарти і поведінкові норми, які характерні для українського народу.

Відродження глибинних етнокультурних традицій в умовах

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

практики глобалізму матиме надзвичайну вагу для подолання соціоекологічних негативних наслідків загальнодержавного, політичного, господарського, технологічного характеру. Необхідність цих впливів на різні сторони життя зумовлена не локальними інтересами чи самоізоляційними процесами на фоні світової інтеграції, а потребами утвердження української державності, творення засадничих умов для розвитку політики, освіти і науки, сучасної системи громадського виховання, формування адекватних підходів до мовно-культурної й інформаційної безпеки. Стає зрозуміло, що деградацію біосфери конче потрібно уповільнювати, задіявши всі можливі ресурси: еколого-економічні, політико-правові, культурно-освітні, інформаційні, етичні. Гармонізація життєдіяльності українського суспільства на найближчу перспективу залежатиме від багатьох складових. Адже вирішення потребують: удосконалення політичної системи і посилення відповідальності влади; покращення структури економіки, її інноваційний розвиток та впровадження ресурсозберігаючих технологій; оздоровлення соціальної політики в інтересах людини, створення оптимальних умов для її духовного і освітньо-культурного розвитку; успішна реалізація завдань європейської інтеграції та зміцнення національної безпеки у всіх її напрямках; зменшення техногенного антропогенного навантаження на довкілля та максимальне збереження біорізноманіття тощо. Розв'язання цих пріоритетних задач значно посилить національний потенціал для сталого розвитку суспільства, екологічної безпеки, оскільки вона є гарантією формування засад сталого розвитку Європи та світу в цілому [4, с. 2].

Парадигма сталого розвитку вимагає усвідомлення дій, етизації суспільної й індивідуальної поведінки, які б сприяли екологічній, соціально-економічній стабілізації. Перехід на засади сталого розвитку – це національна стратегія соціального поступу, що опирається на рішення саммітів зі сталого розвитку в Ріо-де-Жанейро та Йоганнесбурзі. Всеосяжна взаємозалежність суспільних, природних, господарських, науково-технологічних процесів, їх взаємозумовленість та взаємовпливовість вимагають системного осмислення різних аспектів стратегії екологобезпечного, самовідтворюваного розвитку. А для цього потрібна якісна освіта, зокрема екологічна. Вона має слугувати важливим фактором сталого розвитку, здатна змінити свідомість людей у ставленні до природи, забезпечити для людства

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

соціальний, громадянський, екологічний прогрес. Київська Європейська конференція “Довкілля для Європи”, Вільнюський форум “Стратегія освіти для сталого розвитку”, 34-та сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО в Парижі, самміт в Йоганнесбурзі визнали у своїх рішеннях першочергове значення освіти, яка повинна здійснюватися упродовж життя. Але важливо, щоб людина не просто отримала освіту, а освіченість, в якій закладено культурні, морально-етичні цінності. Бо суспільний прогрес, як писав А. Швейцер, “можливий тоді, коли настає ера моральності...”, здійснюється великий процес виховання в людині громадянина. Суспільне благо стає мірилом для правителів і підданих, а люди в своїх поступках заставляють гуманність полемізувати з дійсністю...” [5, с. 142, 229.]

Необхідно, щоб інтереси людини і екосистемні інтереси співпадали. Адже стоячи над природою, відстоюючи її зверхність над нею не можна досягнути сутність еколого-етичних проблем. Екосистемні інтереси не можуть захищатися тільки тому, що вони захищають інтереси людини, оскільки екосистемний обов'язок передбачає збереження природи, яка включає в собі і людину. Формування ідеології саме такого світогляду є надскладним, але безальтернативним завданням людського співтовариства. Недарма Всесвітній самміт зі сталого розвитку запропонував оголосити Десятиріччя освіти для сталого розвитку, а Генеральна Асамблея ООН одностайно прийняла резолюцію 57/254 “Про Декаду ООН освіти для сталого розвитку”, тим самим визначивши, що ключовим завданням у трансформації суспільства є формування на розвиток мислення, орієнтованого на сталий розвиток. При цьому важливо визначити пріоритети і діючі механізми практичної реалізації екозавдань.

Важливим є те, що серед своїх суспільних станів, на які направлена система екологізації свідомості, найбільш важливою є сфера молодіжна. На початку третього тисячоліття світ дедалі більше усвідомлює, що для уникнення глобальних катаклізмів необхідно виховати бодай два покоління екологічно культурних людей. До молодіжного екологічного руху, асоціацій, товариств, організацій посилилась увага на міжнародному рівні, оскільки існує переконання про необхідність для екологічної політики інтеграційних зусиль молоді. Показовою в цьому була VII Міжнародна конференція з екологічної освіти в Санкт-Петербурзі “Розвиток дитячого і молодіжного екологічного руху”. Сформувані висновки означали, що молодіжний екологічний рух є

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

ключовим механізмом реалізації національних і регіональних екологічних програм і міцною підвалиною для становлення громадянського суспільства. Він розглядається ще і як ефективна соціальна технологія розвитку суспільної екологічної культури населення, а його активна соціально значуща позиція і діяльність закладає мотивацію для позитивних змін.

І для того, щоб у системі суспільного екологічного виховання оптимально використовувати молодіжний потенціал, варто на загальнонаціональному рівні здійснювати реальні заходи щодо активізації цього напрямку, а саме: висвітлювати в ЗМІ нагромаджені в Україні і за кордоном досвід екодіяльності молодіжних організацій; розробити ефективну технологію для розвитку і стимулювання молодіжного екологічного руху; активізувати проведення загальнонаціональних конкурсів творчих і наукових робіт з екології; зорієнтувати природоохоронну молодіжну діяльність на долучення до національних традицій, історичного досвіду, культурної екологічної спадщини; створювати умови для підтримки молодіжних ініціатив, виховання самодіяльності, функціонування шкіл для молодих лідерів, формуючи перспективний кадровий потенціал майбутніх керівників державних, громадських, наукових організацій; розвивати еколого-орієнтовані форми довілля, здоровий спосіб життя, соціоприродну творчу діяльність і відпочинок.

Глобальні екологічні проблеми показують багатоаспектність характеру їх вирішення. Практика засвідчила, що технологічних, правових, економічних підходів абсолютно недостатньо для унеможливлення екологічних катаклізмів. Останні десятиріччя підтверджують необхідність застосування більш складних політичних, соціально-психологічних, культурологічних, педагогічних, етнокультурних механізмів. І цілком очевидно, оскільки культурна еволюція людини ставатиме пріоритетною лінією соціального прогресу, увага до соціокультурних і етнокультурних чинників більшатиме. Тим паче, що глобалізація не означає абсолютизацію уніфікованої глобальної культури. Адже так як неможливо уявити втрату в різних частинах землі різноманітних екосистем, оскільки вони необхідні і унікальні самі по собі, так і втрата національних і регіональних особливостей культури різних народів і цивілізацій збіднить палітру загальнолюдської культури, ставлячи під загрозу існування людства. Тут особливо помітною є дія і взаємодія принципів природо- і культуровідповідності. Адже еволюція

природи ґрунтується на багатоманітності екосистем, що робить світ гармонійним, естетичним, сталим у своїй відносній рівновазі, і у такій мірі суспільний прогрес уможливується завдяки різноманітним проявам індивідуальностей, національних особливостей, етнокультурних цінностей. Нічого кращого, ефективнішого, стійкішого, ніж традиція народів, зіткана з історичної культурної спадщини, людського розуму, усталених етичних цінностей, світ не придумав і не придумує. Ігнорування народною мудрістю і досвідом, його тисячолітньою культурою, зокрема і у сфері природокористування, веде до негативних, а часто і фатальних результатів. Гегель у своїй роботі “Народна релігія і християнство” так обґрунтував подібні ситуації: “... Той хто багато говорить з висока про людей, скрупульозно доказує про його пересуди і забобонність, хто при цьому завжди кидається словами “просвітництво”, “знання людей”, “історія людства”, “щастя”, “досконалість”, є не хто інший, як базіка від освіти, шарлатан, який пропонує видихані ліки від усіх хвороб, – такі люди годують інших пустими словами і не звертають увагу на святу, ніжну тканину людського почуття.” [6, с. 63.]

Справді, впродовж усього періоду розвитку людства спостерігається найтісніший взаємозв’язок між конкретною екологічною і культурно-етнічною системами. Там, де екологічна ніша є адаптивною до культурної, відносини людини з природою більш гуманізовані. Саме реальні природні і соціокультурні умови є тією базовою основою для вироблення в суспільстві певних етичних норм. Збереження і творення культурних цінностей народу відіграють головну роль в історичному процесі, бо лише здобутки культури здатні передаватися з покоління в покоління, беручи участь у постійному самовідтворенні образу людства. Отже екологічна освіта, просвітництво, етика мають вміщати в собі модель синтезу загальнолюдських, етнонаціональних й індивідуальних цінностей. Ігнорування будь-якого зазначеного фактору робить екологічну освіту й виховання неповноцінним. Тому освіта в інтересах сталого розвитку, відповідно до рішень багатьох міжнародних форумів, обов’язково передбачає включення в її зміст національно-культурного і регіонального компонентів. Така парадигма суспільної позиції передбачає, що, по-перше, в Україні, Європі, світі слід відшукувати, обґрунтовувати в етнокультурній сфері ті багатоманітні знання, норми поведінки, світоглядні цінності, властиві кожному народу, які представляють водночас загальний інтерес, сприяють

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

взаємозбагаченню великих і малих культурних спільнот, покращують екосвідомість.

По-друге, національна культура, етнотрадиція мають науково-теоретично і практично трансформуватися у процес громадянського екологічного виховання відповідно часово-просторовим потребам.

По-третє, національні культури сприятливо впливатимуть на збалансованість суспільної та індивідуальної поведінки на основі відповідних соціальних, політичних, етичних, естетичних цінностей, притаманних конкретним народам, у взаєминах із довкіллям.

Етнокультура і етика потрібні людині для того, щоб оберігати і відновлювати ресурс природи, зробивши її самоцінною, здатною бути базовою основою для пізнання істини. Ставлення громадянського суспільства з відповідним рівнем суспільної екологічної культури поза національними цінностями і пріоритетами є хибним і безперспективним шляхом.

Адже невиховане суспільство, громада, особистість негативно впливають на природні системи, формуючи їх, а вони в свою чергу згубно діють на людей, почуття, естетичні і духовні смаки, інтелект. Перспектива розвитку полягає саме в тому, що людина не може бути виключена з екосистеми, а екосистема не здатна бути вільною на даному етапі цивілізаційного поступу від присутності людини. Етнокультурна спадщина всіх народів є завжди добрим підґрунтям для опанування необхідного досвіду у стосунках з природою наступними поколіннями.

З давніх давен для українців природа була священною і незбагненою сферою, яку поважали, оберігали, раціонально використовували, не завдаючи шкоди. Грубе, аморальне втручання в природні процеси, її нещадна експлуатація і варварське нищення, на переконання наших предків, було великим гріхом і публічно осуджувалося. Народні звичаї і традиції українців формували шанобливе ставлення перед природним довкіллям. На цьому вибудовувався весь уклад життя. І брали у природи найнеобхідніше. Дбали українці і про озеленення своїх місць проживання, про збереження лісів.

Особливо турботливим було доглядання за водними джерелами, які обсаджували вербою та калиною. Дуже виважено наші пращури ставилися до вирубки лісів. Загалом Україна завжди була багатою на гуманні звичаї і обряди, які спиралися на дбайливе ставлення до довкілля, невиснажливе використання і

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

гармонійне проживання в ньому. Цінності української етнокультури тому є надважливою складовою для національної освіти, зокрема екологічної освіти і виховання. Оскільки пошук на відродження гуманного ставлення до довкілля і є виток, передумовою відродження духовності нації через відродження природності існування та існування в Природі.

А поки що, ми, сучасники-українці, “вирізаємо” із нашого природного світу унікальні види флори і фауни, деградуючи довкілля, руйнуючи важливі екосистеми. Осушення боліт, вирубування лісів, розорювання степів, знищення великих і малих річок, отруєння всього живого відходами, сміттям і хімічними препаратами стало для нас реальною практикою. На кожного мешканця України припадає понад 130 кілометрів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, що в кілька разів перевищує показник розвинутих країн, на її території накопичено понад 35 млрд. тонн відходів. Така згубна ідеологія не забезпечує хоча б якийсь успіх соціальний, економічний, демографічний навіть у галузевому, відомчому, секторальному плані. Це суттєво впливає на середню тривалість життя українця, що на 14 років менша, ніж шведа. А доходи на душу населення в Україні менші, ніж в Австрії принаймні у 15 разів.

Щоб змінити ситуацію на краще слід якісно змінити світоглядні цінності всієї нації, а особливо її “передніх” рядів. Бо з таким потенціалом проблем, етичним і політичним капіталом, зухвалим і свідомим ігноруванням національних і загальнолюдських вартостей входження в євроінтеграційні процеси буде дуже болісним. Кожна держава, нація у світовому співтоваристві є цікавою і корисною для інших, зокрема і в сфері охорони довкілля, коли вона має власні позитивні здобутки, ідеї, громадянську волю і культуру суспільства. В протилежному випадку, більш як сто років тому зазначав великий український просвітителі і педагог Б. Грінченко, “народ без розвинутої прогресивної думки, без творчості є в загальнолюдській сім’ї хворим членом, бо не вносить у загальну скарбницю надбань людського духу нічого власного, свого обов’язкового внеску.” [7, с. 80.]

Тому, зважаючи на окреслене вище, у кожного громадянина має формуватися національна відповідальність і усвідомленість того, що перспектива економічного, соціального, екологічного, політичного прогресу уможливлена опорою на культуру українського народу.

Література

1. Борейко В. Зарубежные философы дикой природы / В. Борейко, С. Поминова. – К.: Эко-культ. центр. – 2000. – Вып. 17. – С. 15-23.
2. Новый тлумачний словник української мови. – Т. 4. – К.: Аконіт, 1998. – С. 370.
3. Крпоткин П. А. Этика: Избранные труды / П. А. Крпоткин. – М.: Политиздат, 1991. – С. 23.
4. П'ята Всеєвропейська конференція міністрів охорони навколишнього середовища “Довкілля для Європи” // Екологічний вісник. – 2003. – № 5-6. – С. 2.
5. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А. Швейцер. – М.: Прогресс, 1992. – С. 142, 229.
6. Гегель Г. Народная религия и христианство / Г. Гегель. – Работы разных лет. – Т. 1. – М.: Мысль, 1972. – С. 63.
7. Гринченко Б. На безпросвѣтном пути. Обь украинской школь / Б. Гринченко. – Киевъ: Тип. Н. Гиричь, 1906. – С. 80.

Георгий Филипчук

Экологическая образованность и культура в контексте безопасности

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы минимизации антропогенного и техногенного воздействия на окружающую среду путем повышения роли общественного сознания, развитие современной системы гражданского воспитания, совершенствование экологического образования. Обосновывается важность приоритета оптимального сочетания национальной, общечеловеческой, личностной культуры для создания новой экологической этики.

Ключевые слова: стабільне розвиток, природо- и культуро центризм, екообразованне, традиція, етнокультура, екосистема, громадянське суспільство, етика.

George Filipchuk

Ecologically education and culture in the securiti context

Summary. This article discusses the problem of minimization the human and technological impacts on the environment by enhancing the role of social consciousness, the development of modern civic education, improvement of environmental education. Substantiates the priority of the optimal mix of national, universal, personal culture for the creation of a new environmental ethic.

Key words: sustainable development, nature and culture-centrism, educative, tradition, ethnocultural, ecosystem, civil society, ethics.